

Красимир Делчев

**ВЪВЕДЕНИЕ
В ИНТЕРОГАТИВНАТА
ФИЛОСОФИЯ**

СЪДЪРЖАНИЕ

Увод	
Защо интерогативна философия?	7
1. Питането като човешки феномен. Феноменология на въпроса. Основни видове разбирания на въпроса в европейската история на философията.....	9
2. Разпитване за възможностите на интерогативната философия	14
3. Поява на философското питане в древността.....	19
4. Паточка за възникването на философията като разтърсващо и сменящо смисъла питане	22
5. Хайдегер и неговият екзистенциално-онтологически анализ на питането.....	26
6. Обикновени питання, частнонаучни питання, философски питання и фундаментални философски питання	34
7. Наставническият и мистериален характер на питагорейството и ранните философски школи. Питането, нетърсещо отговор. Непитането и мълчанието като учебни средства за изостряне на вниманието и съобразителността.....	42
8. Киркегор за питането при Сократ и Платон.....	52
9. Сократ – начален на първата европейска интерогативна философия.....	75
10. Защо философията на Мартин Бубер не е интерогативна, нито истински диалогична?.....	85

11. Въпроси към Левинас	95
12. Кратко интерогативно разработване на питането: кой е истински добър?	104
13. Опасността на изкусителните философски отговори (самоубийствата на Клеомброт и Кирилов)	107
14. Чоран за тревогите на питането и скуката при решаването на всички въпроси	116
15. Милан Кундера за интерогативния дух на романа	121
Библиография.....	139

Увод

ЗАЩО ИНТЕРОГАТИВНА ФИЛОСОФИЯ?

На този предварителен въпрос отговорът е: Интерогативната философия е належаща поради убогостта на човешката ситуация днес. Има нужда от обновяване на философските питання. От поставяне на нови философски въпроси от новаторско естество. Изхожда се от констатацията за претрупване, дори „задръстване“ полето на съвремената философия от прекомерно множество готови отговори.

Още Августин, позовавайки се на Варон, споменава, че в древността били дадени 288 различни отговора (мнения) на въпроса: „Кое е върховното благо за човека?“

Наличието на множество отговори сее суетна ерудиция, спъва креативността и обезкуражава ентузиазма да се направи нещо „ново“.

Необходимо е както съживяване и подновяване на старите питання, така и събуждане на интерес и усилия за поставяне на нови, актуални, почерпени от съвремеността.

За разлика от битовите всекидневни питання в режим на грижа и погрижване предимно за материалната страна на личния, семеен, професионален и обществен живот и/или в обгрижване на тревога в обезличаващо-душевни опасения, настрояния, вълнения търсещи успокояващ отговор чрез осигуряване с блага, постове, добросъсетство, почит; питаннята на интерогативната философия са израз на изначална безкористна грижа за човешкото насъщно битие, душа, дух и себестност отвеждащи до решително въздигане на индивидуалността и проективното ѝ открояване на фона на безличната маса от поданици, консуматори и служители със сходни вкусове и начин на мислене в несвободни и потребителски общества.

Философските питання от екзистенциално естество не са препитвания за даване на „правилния отговор“ чрез папагалско повтаряне на заустени, механично научени чужди знания. Те изискват даване на личен отговор от затрогващо естество и ни касаят пряко, уникално, неповторимо. Изобилието на такива отговори е индекс за индивидуално-дълбоко и високо културно развито, а не просто материално-богато общество.

Обратно, изобилието на стоки като множество от възможни отговори за основни естествени и изкуствено създадени потребности е неспирен извор на душевен смут и „захвърляне“ в откритостта на ситуация на всекидневен избор и за пред-почитане, съобразени с личните покупателни възможности. Индустрията на развлечението и рекламата също са постоянно „отваряне“ на нови изкуствени, в по-голямата си част пошли възможности за избор и пред-почитание, съобразени с личните покупателни възможности. Това води до усилване на делничната загриженост за набавяне на възможности (средства) за купуване на желаните стоки, което поробва трудово-некреативно индивидите.

Осъзнаването на слабите шансове за почтено сдобиване с множество все по-нови и все по-желани стоки и услуги тласка неустойчивите индивиди към первертиране решителността на избора чрез себе-хвърляне в корумпираност, лъжа и престъпления – като нелегални и нелегитимни, правно и етично осъждими възможности (начини, пътища) за сдобиване и погрижване за набавяне на общожелани масово неща, стоки, пари, контакти с хора, охолство, привилегированост и материална свобода.

В този смисъл, интерогативната философия е философия на свободата и то на *истинската (духовна) свобода*.

1. ПИТАНЕТО КАТО ЧОВЕШКИ ФЕНОМЕН. ФЕНОМЕНОЛОГИЯ НА ВЪПРОСА. ОСНОВНИ ВИДОВЕ РАЗБИРАНИЯ НА ВЪПРОСА В ЕВРОПЕЙСКАТА ИСТОРИЯ НА ФИЛОСОФИЯТА

Според неокантианеца Рикерт въпросът е: „изречение, което дава израз на непълно познание (онтологически) или на допускане (логически), чийто завършващ отговор или решение за истиност питащият очаква да получи било от друга личност, от запитания, било се опитва да докара сам“ (вж. *Historisches Wörterbuch der Philosophie*. Bd. 2. Basel 1972, S.1059; нататък : HW 2).

Като класическо място се сочи диалога на Платон „Менон“, където Сократ поставя на младежа-роб проблем от геометрията и посредством „майевтично питане“ го отвежда до намирането на отговора („Менон“, 82с.–83). Съгласно разбирането на Платон в този диалог, както и във „Федон“, добиването на пълно познание в отговора не е откриване на „ново значение“, а „припомняне“ на вече знатото от безсмъртната душа в отвъдният ѝ небесен живот, преди тя да се прероди в отделен човек долу на земята.

В този контекст са и критиките на Киркегор срещу схващането на питането при Платон, както и упреците му към всяко религиозно разбиране, което допуска пре-екзистенция по начин negliжиращ реалната екзистенция на неповторимият индивид и неговият личен, душевен и познавателен опит.

В история на философията след Платон така придобитото в отговора знание на разумната душа, близко до припомнянето, бива схванато като познание априори.

Досежно екзистенциалния аспект Сократ констатира: „Ние ставаме по-добри и по-смели, ако вярваме, че трябва да

търсим това, което не знаем, отколкото ако приемем, че това което не знаем, е невъзможно да намерим и затова също не търсим.“ (HW, 2, 1059; менон 85с.)

Следователно, всяка европейска философия, която подбужда хората да си задават въпроси, ги прави на дело „сократици“ в толкова по-голяма степен, колкото цели чрез това да ги направи също „по-добри и по-смели“, култивирайки добродетел чрез нарастване на разумното познание, усъвършенствайки природата им градивно и въздигащо, а не в посоката на злото и отказа от питане и диалог.

Видяно през същия диалог на Платон, в началото на поставянето на всеки въпрос стои *апорията*, че „трябва да се помъчим да открием какво нещо е това, което още не знаем какво е“ („Менон“, 86).

Апорията на питането (поставянето на въпроса) е в това, че се търси нещо (отговор), още преди да се знае, какво собствено то е, както и в това, че се изисква да знаем, че не знаем, било че изобщо нищо не знаем, било, че знаем, че не знаем определено нещо, което искаме да узнаем. Касае се за апория, защото, ако знаем, че действително нищо не знаем, ние не би трябвало дори това да знаем, че нищо не знаем, а чисто и просто безвъпросно ясно и спокойно нищо да не знаем; нищо да не се питаме и да не се безпокоим и тревожим с въпроси.

Аристотел изследва в „Топика“ (гл.VIII) въпроса, същността на питането, от една страна във връзка с изследването, което е ориентирано към „предмет“, а от друга във връзка с „учението“, което предполага, че редом с предмет, въпросът е насочен и към един друг, вземайки предвид отношението му към изследвания и изучавания предмет; ще рече: пита се за „нещо“ и се пита някого за „нещо“ (HW, 2, 1059–1060).

Схоластическото *questio* (лат. разискване, разпит, разследване) израства в средновековната европейска философия от *disputatio* (разчет, разглеждане, научно изследване, разсъждаване и обсъждане), което излага аргументите и съображенията: про и контра (за и против), така че въпросът бива тъй подготвен тематико-проблематично като се претеглят по възможно най-изчерпателен начин както евентуално поло-

жителното му решение с неговото обосноваване, така и допустимите възражения и доводи против (вж. HW, 2,1060), които и изпреварващо се оборват за подсилване на положителния отговор.

Кант констатира в „Критика на чистия разум“ като характеристика на човешкия разум, че „той бива безпокоен от въпроси, които не може да отклони, тъй като са му зададени от природата на самия разум, на които обаче също не може да се отговори“.

Към тези въпроси спадат питанията за условията за възможността на предметното познание. Според неокантианецът Наторп: „Не може да се пита със смисъл: защо изобщо въпрос?“ (HW, 2, 1060).

Това не пречи на Хайдегер да пита за причините за възникване на самото питане като модус на битието на *Dasein* и за предварителните условия на неговата възможност. За него търсенето в питането (във въпроса) за битието е първоначално съвсем и напълно недоловимо. Но с този модус се интендира една битийна благочетивост. Защото тъкмо питането е: „благочетивостта на мисленето“, която се запазва от недефинируемостта на битието, което предизвиква „въпроса за неговия смисъл“.

Ала отговорът на въпроса за битието липсва, „самият въпрос е тъмен и ненасочен“. Затова, да се повтори въпросът за битието означава: „тепърва да се разработи достатъчно *поставянето на въпрос*“.

Хайдегер тематизира въпроса за смисъла на битието, този най-тъмен, общ и недефинируем въпрос, който поради всеобщността си е същевременно и саморазбираем, тъй като ние самите се движим вече в едно изначално разбиране на битието. Въпросното „предварително знание“ (*Vorwissen*) е според него: „позитивен феномен“. То „става узнаването чрез попитването (*das Erfragte*); да се изисква собствена разбираемост на смисъла на битие, се оказва *попитването* (*das Befragte*) от въпроса за битието, самото биващо“. Щом въпроса за битието като такова бива поставен и реализиран, той изисква изначален (генуинен) достъп до биващото: „Гледам към, разбирам и

схващам нещо, избирам, достъп до, са конститутивни поведения на питането и по този начин сами модуси на битието на едно определено биващо, *на* биващото, което ние самите, питащите, винаги сме... Питането на този въпрос е като модус *на битието* на едно биващо само същностно определено на сам откъм това, за което в него се пита – откъм битието. Това биващо...схващаме терминологично като Dasein“(вж. HW, 2, 1061).

В готовността на човека да пита Ясперс вижда онова „поведение на желанието да се знае, което е абсолютно необходимото условие на човешкото битие“. Подобно на шифрите (тайните знаци) на битието и питането свършва с провал, в който би трябвало да се изпита, и не може повече да се каже, защо света е.

В това се проявява крайността на питането, което се проваля заедно с провала на човешкия език (HW,2, 1061).

Присъединявайки се към Хайдегер и Тома Аквински, К. Ранер излага томистката метафизика и издига въпроса за битието в методологическо начало. Според него: „Човекът *пита*. Това е едно последно и несводимо. Въпросът в човешкото Dasein (насъщно битие) е именно онзи *факт*, който *абсолютно* отказва, да бъде заменен... с друг. Така битието на човека изобщо е открито само като може да се въпрос (Fragbarkeit),.. той самият *е*, доколкото *пита за битието*“; той „екзистира като въпрос за битието“ (HW ,2,1061).

Метафизическият въпрос, за Ранер, превъзможва наивността да се пита което и да е. „Той е рефлексивната артикулация на онзи властващ в основанието на самото човешко насъщно битие (Dasein) въпрос“. И като „съзнателно обърнатият се срещу самия себе си въпрос, *трансценденталният* въпрос, който поставя под въпрос...самия питащ и неговият въпрос...“. Той „се разбулва...като едно *знание* на човека за своето собствено питащо същество: Човекът вече е при битието в цялото... и все пак не е ... тъй като той пита“. Метафизическият въпрос притежава своето Откъде (Woher) в сетивното познание и го надхвърля към цялото; той достига „Бог...като осно-

вание на своя предмет, на *ens commune*“ (битийното вещно имущество) (HW,2,1061).

Поставяйки въпроса за началото Корет отива отвъд Рарнер. Той иска да опосредства въпроса за битието с този за началото. Освен това при него самият метод на метафизиката се извежда от въпроса за началото, който става по този начин и ... „въпрос за въпроса“ (HW, 2, 1061).